

**Retningslinjer for opplæring og
håndtering av legemidler
i praktiske studier for
Bachelor i sykepleie
og
Bachelor i prehospitalt arbeid,
Paramedic**

PHS 2009, revidert 2018 av:

Førstelektor Lisbeth Nerdal

Universitetslektor Wenche Rekkedal

Godkjent av dekan

Gjelder fra 19.02.2018.

RETNINGSLINJENE BYGGER PÅ:

1. Forskrift 3.april 2008 nr. 320 om legemiddelhåndtering for virksomheter og helsepersonell som yter helsehjelp. Sist endret 01.01.2015.
2. Rundskriv IS-7/2015, Helsedirektoratet. Legemiddelhåndteringsforskriften med kommentarer.
3. Lov om helsepersonell (helsepersonelloven).
4. Praksisstedets retningslinjer for praksisstudents deltagelse i legemiddelhåndtering.

LEGEMIDDELHÅNDBTERING

Legemiddelhåndtering er ifølge forskriften¹ enhver legemiddelrelatert oppgave som utføres fra legemidlet er rekvirert til det er utdelt.

Typiske oppgaver innen legemiddelhåndtering kan² være knyttet til:

Punkt 1. Istandgjøring av legemidler til den enkelte pasient:

- Lese og forstå legens ordinerings
- Klargjøring og ev. utregning av legemiddeldose
- Legging/fylling av doseringseske
- Opptrekk av legemiddel i sprøyte
- Kontroll og dokumentasjon

Autorisert helsepersonell som har legemiddelhåndteringsoppgaver som omfatter oppgaver i punkt 1, forventes å ha tilstrekkelig faglig kompetanse og erfaring om følgende:

Legemidlers virkning og virkemåte. Holdbarhet og oppbevaring. Ulike legemiddelformer. Interaksjoner. Bivirkninger. Observasjoner. Medikamentregning. Viten om dosering (herunder kjennskap til IE og mmol). Aseptisk arbeidsteknikk ved tilsetninger. Dokumentasjon.

Punkt 2. Utdeling av ferdig istandgjort legemiddel til pasient:

- Identifisering av pasienten
- Observere at pasienten inntar legemiddelet
- Dokumentere at legemiddelet er gitt
- Observere virkning/bivirkning

Kompetansekrav til personale ved utdeling av ferdig istandgjort legemiddel til pasient:

”Helsepersonellet som gis legemiddelhåndteringsoppgaver, må ha de nødvendige reelle kunnskaper (realkompetanse) for å kunne håndtere oppgaven. I vurderingen av dette legges det ikke bare vekt på formell utdanning, men også reell kompetanse opparbeidet gjennom erfaring, kurs mv. sett opp mot hva slags type oppgave personellet skal utføre.

Bestemmelsen må sees i sammenheng med §4 femte ledd bokstav a) og prinsippene i henhold til Helsepersonelloven §5 første ledd.

Opplæring i legemiddelhåndtering har som formål at studenten tilegner seg kunnskaper, holdninger og ferdigheter som er nødvendige for å håndtere legemidler på en forsvarlig måte. Studenten skal etter endt utdanning ha handlingskompetanse til å håndtere legemidler forsvarlig.

¹ Forskrift 3. april 2008 nr. 320 om legemiddelhåndtering for virksomheter og helsepersonell som yter helsehjelp. Sist endret 01.01.2015

² Rundskriv IS-7/2015, Helsedirektoratet. Legemiddelhåndteringsforskriften med kommentarer.

UNIVERSITETETS ANSVAR

Universitetet har ansvar for å legge til rette for at studenten får nødvendig undervisning relatert til lovverk, forskrifter og rutiner rundt legemiddelhåndtering i praksisfeltet, samt å tydeliggjøre kravet til progresjon i studieplan knyttet til håndtering av legemidler gjennom utdanningen.

Før sykepleiestudentene går ut i praksis i kommunehelsetjenesten har de fått undervisning i generell farmakologi, og teoretisk/praktisk undervisning i medikamenthåndtering og medikamentregning.

Før sykepleiestudentene går ut i praksis i spesialisthelsetjenesten har de fått undervisning i farmakologi knyttet til ulike somatiske lidelser og teoretisk/praktisk undervisning i administrering av medikamenter intravenøst og administrering av infusjoner med og uten tilsetninger.

De har også bestått en feilfri test i medikamentregning.

Før sykepleiestudentene går ut i praksis i psykisk helsearbeid har de fått undervisning i bruk av psykofarmaka.

Før paramedic-studentene går ut i sin andre praksis, har de fått undervisning i generell farmakologi, og teoretisk/praktisk undervisning i medikamenthåndtering og medikamentregning.

PRAKSISSTEDETS ANSVAR

Virksomheter som tilbyr praksisplasser for studenter skal ha utarbeidet rutiner for opplæring av studenter i legemiddelhåndtering⁴. Forskriften stiller krav om at helsepersonells kompetanse vurderes individuelt ut fra vedkommendes formelle og reelle kvalifikasjoner, oppgavens art og den oppfølging som gis⁵. Dette kravet gjelder også studenter i praksis⁶. Det er derfor avgjørende for et godt tilbud til studenter og en forsvarlig bruk av deres kompetanse, at virksomheten har et system som både sikrer god oppfølging av studenter og progresjon i praksistiden.

Virksomhetens prosedyrer skal beskrive god og forsvarlig praksis, være dokumentert og gjort kjent, samt etterleves i virksomheten⁷.

Praksisveiledere/kontaktsykepleiere skal gjennom praksisstudiene veilede og vurdere studenten, slik at studenten gradvis kan oppnå kompetanse knyttet til legemiddelhåndteringen, og dermed håndtere legemidler på en forsvarlig måte. Praktisk opplæring i legemiddelhåndtering skal derfor foregå ved at autorisert helsepersonell med kompetanse innen legemiddelhåndtering er til stede og kontrollerer. Dette gjelder i utgangspunktet alle stadier av legemiddelhåndteringen fra klargjøring, kontroll til utdeling.

³ Rammeplan for sykepleierutdanning, 2008. Utdannings- og forskningsdepartementet

⁴ Forskrift 3. april 2008 nr. 320 om legemiddelhåndtering for virksomheter og helsepersonell som yter helsehjelp. Sist endret 01.01.2015

⁵ Helsepersonelloven § 5

⁶ Helsepersonelloven § 3

⁷ Forskrift 3. april 2008 nr. 320 om legemiddelhåndtering for virksomheter og helsepersonell som yter helsehjelp. Sist endret 01.01.2015

Avhengig av den enkelte students kvalifikasjoner (teoretisk kunnskap, progresjon i studiet, erfaring og evne til å vurdere å mestre uventede situasjoner med mer) kan det være tilstrekkelig at praksisveileder er lett tilgjengelig, altså at veileder ikke behøver å være fysisk til stede når studenten utfører legemiddelhåndteringsoppgaver⁸.

Forskriften⁹ stenger ikke for at studenten gradvis kan opparbeide seg kompetanse og selvstendighet innen legemiddelhåndtering, og dermed bedre forberedes på hva som forventes av dem som ferdig helsepersonell. Hvorvidt en student kan gis mer selvstendige oppgaver må vurderes ut fra den enkelte student og hvilken type oppgave det er snakk om (hvilke pasienter, hvilke legemidler, administrasjonsmåter mv.).

STUDENTENS ANSVAR

Studenten har ansvar for å sette seg inn i og forholde seg til de rutiner og retningslinjer som gjelder for håndtering av legemidler på praksisstedet. Alt helsepersonell (inkludert studenter) har et **individuell ansvar** for forsvarlig yrkesutøvelse og skal innrette seg etter sine faglige kvalifikasjoner¹⁰. Studenter står derfor personlig ansvarlig for egne handlinger, og er pliktig til å si fra om behov for veiledning og opplæring. Studenten kan ikke på egenhånd utføre oppgaver vedrørende legemiddelhåndteringen, men studenten kan få en mer selvstendig rolle i legemiddelhåndteringen etter hvert som kvalifikasjonene er ervervet. Økende selvstendighet skal forankres i opplæringen og må foregå i en tett relasjon og forståelse med praksisveileder/kontaktsykepleier i praksisfeltet. Studenten har også ansvar for å påse at det utføres dobbeltkontroll av alle legemidler studenten administrerer til pasienten.

For studenter som er i et arbeidsforhold (ekstravakter/ferievikar e.l) gjelder egne regler. Dersom studenten skal dele ut legemidler i et arbeidsforhold må det foreligge skriftlig fullmakt for dette fra virksomhetsleder. Det er virksomhetsleder som er ansvarlig for at det legges til rette for opplæring og oppfølging når studenten er i et arbeidsforhold.

AVVIK

Alle nesten -feil eller feilmedisinering skal rapporteres til ansvarlig praksisveileder/sykepleier umiddelbart og behandles på samme måte som for ansatte i virksomheten for øvrig, jf. avviksbehandlingen ved virksomheten. Praksisveileder/kontaktsykepleier må sørge for at avvik som skjer i læringssituasjoner, meldes til universitetet. Det er viktig at praksisveileder/kontaktsykepleier tar særskilt hånd om studenten når det skjer avvik. Studenten er ansvarlig som helsepersonell for sine egne feil.

Brudd på retningslinjer kan medføre ikke bestått praksis

---

⁸ Rundskriv IS-7/2015, Sosial- og helsedirektoratet

⁹ Forskrift 3. april 2008 nr. 320 om legemiddelhåndtering for virksomheter og helsepersonell som yter helsehjelp. Sist endret 01.01.2015

¹⁰ Helsepersonelloven § 4

Sitat fra rundskriv IS-7/2015:

3.4.5 Bruk av studenter

Når det gjelder studenter, følger det av forskriften § 4 fjerde ledd at disse kan gis oppgaver i tråd med helsepersonelloven § 5 annet ledd. Den lyder:

«§ 5. Bruk av medhjelpere

Helsepersonell kan i sin virksomhet overlate bestemte oppgaver til annet personell hvis det er forsvarlig ut fra oppgavens art, personellens kvalifikasjoner og den oppfølging som gis. Medhjelpere er underlagt helsepersonells kontroll og tilsyn.

Elever og studenter skal som regel bare gis oppgaver ut fra hensynet til opplæring.»

Det følger av merknadene til bestemmelsen i rundskrivet om helsepersonelloven (IS-8/2012) at bestemmelsen åpner for at elever og studenter gis mulighet til å delta i rutinepregede aktiviteter. Det bestemmes videre at:

Elever og studenter bør gis ekstra oppfølging. Oppfølging og veiledning i praktisk pasientvirksomhet ansees som et viktig bidrag i kvalitetssikring av kvalifikasjoner og dermed også en sikkerhet for pasienter.»

For helsefaggrupper som skal håndtere legemidler, bør den praktiske opplæringen også omfatte opplæring i prosedyrer og praksis i legemiddelhåndtering. En student skal som hovedregel ikke gis selvstendig myndighet til å håndtere legemidler. Praktisk opplæring i legemiddelhåndtering skal derfor foregå ved at autorisert helsepersonell, med kompetanse innen legemiddelhåndtering, er til stede og kontrollerer. Dette gjelder i utgangspunktet alle stadier av legemiddelhåndteringen fra istandgjøring, kontroll til utdeling. Avhengig av den enkelte students kvalifikasjoner (teoretisk kunnskap, progresjon i studiet, erfaring og evne til å vurdere og mestre uventede situasjoner, med mer) kan det være tilstrekkelig at praksisveileder er lett tilgjengelig uten å være fysisk tilstede. Studenter vil gradvis opparbeide seg kompetanse og kan, etter en individuell vurdering, etterhvert arbeide mer selvstendig innen legemiddelhåndtering.

Hvorvidt en student kan gis mer selvstendige oppgaver må imidlertid vurderes individuelt for den enkelte student og vil være avhengig av type oppgave (hvilke pasienter, hvilke legemidler, administrasjonsmåte, mv.). På samme måte som for annet helsepersonell, vil det være virksomhetsleder (eventuelt faglig rådgiver) som må vurdere hvilke oppgaver og på hvilken måte studenter kan delta i legemiddelhåndteringen.

Når det gjelder bruk av andre typer vikarer, ved feriefravær eller lignende, gjelder bestemmelsen i helsepersonellovens § 5, første ledd. Tildeling av oppgaver må gjøres etter en individuell vurdering av vikarens kompetanse.